

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Decimu[m]tertiu[m] de sanctificatione locoru[m] s[...].c[...].s ecclesie altaris
[e]t cemeterij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

ut fiat cum actuali deuotione. qz cum
eucharistia dat vere in cibū et potū. cō
siderāda est manducatio nra realis q̄
cōsistit in spēru attritione. sacramēta
lis autē p̄sistit in interiori intellectus
et affectus ruminatōne p̄ fidē cōside
rando xp̄i passiōē dignissimā. et in
carnatiōē. et similia b̄nficia. et spe ful
ti ad amorē eius accensi eius untonē
desiderem⁹. qz sicut nocet aut paruz
p̄dest cibus corpis in stomachū tra
iectus sine masticatione oris et calore
stomachi. Sic nec eucharistie sacra
mentū nisi ruminet ut p̄mittit. et cha
ritate i xp̄m calescam⁹. Actualis em̄
deuotio causat ex timore et amore. Ti
mor insurgit ex cōsideratiōe nostrorū
defectuum. et xp̄i magnitudine aut iu
sticia. Sed amor iungendus ē q̄ xp̄m
nec dum velut piissimū patrē b̄nfacto
rem. imo vitā cordis desiderem⁹ am
plexibus. ¶ Quo ad sc̄m p̄ncipale.
de effectib⁹ eucharistie fm̄ Tho. sunt
septē notabiles. dis. xij. q̄rti. Et recipi
untur ad similitudinē cibi corporalis. Pri
mus et p̄ncipalissimus q̄ nos deo per
amorē amplius vn̄it. Iste em̄ cib⁹ nō
xp̄m i nos facit mutari. s̄ nos in xp̄m
fm̄ illud xp̄i ad Aug. li. p̄fes. Cib⁹ suz
grandiū. cresce et māducabis me. nec
tu me mutabis in te sicut cibū carnis
tue. s̄ tu mutaberis in me. Sc̄ds ē re
stauratio dep̄ditōz in rep̄tōe cuius
cūqz defect⁹ p̄ceder̄. Terti⁹ ē augmē
tū oim̄ virtutū. Quart⁹ remissio pec
catōz venialiū oim̄ aut multorū q̄ ad
culpaz fm̄ q̄ deuotio minor et maior
sibi fuerit. Quintus est remissio pctōz
mortalū si inuenit in subiecto. nō in
p̄sciētia mō supradicto vel tacto. Se
xtus ē remissio pene debite p̄ mortali
et veniali in toto v̄l in pte. Sed b̄ dicit
Tho. facit eucharistia solū q̄ ē sacri
ficiū. vt i missa p̄ aliq̄ lecta q̄ certū va
lorē h̄z ad satisfaciendū. Et vltra illū

habet efficaciam ex deuotioe ministrī et
pcurātis missaz. Septim⁹ ē remissio
fomitis et mīn⁹ p̄ni sim⁹ ad vicia. Fa
cili⁹ em̄ cauet q̄s futura etiā mortalia
roborat⁹ h̄ pane. hec Tho. vbi prius.
¶ Quo ad tertiū p̄ncipale. de frequen
tiōe eucharistie q̄rit sc̄rus Tho. i. iij.
dis. xij. An q̄libet die possit q̄s eucha
ristiaz sumē. R̄n. In h̄ sacro req̄rit ex
pte recipiētis desideriū p̄iunctiōis ad
xp̄m q̄d facit amor. et reuerētia sacri.
q̄ ad donū timoris p̄tinet. Primū in
citat ad frequenatōē hui⁹ sacri quorū
dianā. s̄ sc̄m retrahit. Vnde si aliq̄s
ex p̄mētali cognosceret ex q̄ridiana
sumptiōe seruorē charitatē augeri. et
reuerentiā non min⁹. deberet q̄ridie
cōscare. Si autē sentiret p̄ quorūdianā
frequenatōē reuerentiā min⁹ seruorē
nō mltū augeri. talis deberet inter
dū abstinere. vt cū maior reuerētia et
deuotioe postmodū accederet. vñ quā
tū ad hoc vnusq̄qz relinqueret⁹ ē iu
dicio suo. Et b̄ est q̄d Aug. dicit. Dixit
quispiā nō esse accipiēdā quorūdie eu
charistia. Alius affirmat q̄ridie sumē
dā. faciat vnusq̄qz q̄d fm̄ fidē suā p̄te
credit faciēdū ē. hec Aug⁹. Et p̄bat
exēplis Zachari et Ceturionis. q̄z vn⁹
recepit dñm gaudēs. Ali⁹ dicit. Non
sum dignus vt intres sub tectuz meū
et vterqz misericordiā consecutus est.
hec Tho.

Capitulum. xiiij.
¶ Cū autē inter ea q̄ sanctifican
da sunt loc⁹ dei p̄tineat. Idcir
co de sanctificatiōe et veneratiōe
sc̄torū locorū. puta altarū ecclie. et cemē
terij tria sunt vidēda. Pri⁹ cur ecclie
sanctificari debeant et p̄ q̄. Sc̄do cur oīo
v̄l aliq̄ cultus latere in ecclia facti deo
plus placeāt citius impetrēt ceteris
partibus. q̄ si extra locū sacruū fierent.
Tertio per q̄ deboneffent loca deo sa
crata. ¶ Primum ad p̄mū notandum

Preceptum III Cap. XIII

q̄ ecclesia frequēta d̄ sex de causis. quas sciūs Tho. posuit sup illō Job. .ii. Nolite facere domuz p̄is mei domū negotiōis. Ecclesia in q̄ frequēta d̄ p̄p̄t̄ sanctoz reliquias. sacroꝝ efficacias. officioꝝ frequētas. angloꝝ residētias. mltas indulgētias. ⁊ moꝝ tuoz indigentias. **H** Tho. in postilla. Adcirco dicit beatus Aug. in regla sua In oratorio nemo aliqd̄ agat. nisi ad qd̄ factū ē. vñz nomē accepit. Et cām assignat dices. Ut si forte aliq̄ etiam preter horas p̄stitutas si esvacat ora revoluerint. nō sint eis impedimēto q̄ ibi aliqd̄ agēdū p̄ntauerūt. **S**z dubitat an tpe gr̄e debeat eē loc⁹ orandi sp̄cials. Dicit q̄ nō. qz mulier Job. .iiij. de loco orandi q̄renti Iesus r̄ndit. Venit hora in q̄ veri adoratores adorabūt in sp̄u ⁊ veritate. **H**idēt **H**ubert⁹ in regule expositōe. Nō ē in loco ponēda talis fiducia q̄ credat aliq̄s alibi se nō posse exaudiri. sicut fecerūt aliq̄ iudei. s̄ curādū est ex alijs trib⁹ causis de loco. P̄no qz si nō eēt aliq̄s locus deputat⁹ orōni. tūc nesciret vtz hoies orarēt v̄ nō. ⁊ multi omitterēt orare. Sc̄do qz vadēs ad locū orandi plus la borādo ampl̄ meret. Tertio vt orōis locus ad orandū excitet ⁊ moueat. sic locus comedēdi excitat appetitū cibi ⁊ mēsale ad idem. ⁊ sic de alijs. **D**ubitat sc̄do q̄ in oratorio possint fieri licite. **H**idēt fm̄ eundē. qz triplices sūt actōes i genere. Quedā sunt sp̄uales vt p̄dicatiōis audientia. ⁊ ea q̄ noiata sunt p̄ Tho. ⁊ talia regulariter p̄nt ibi fieri. Hoc est inuit nomē oratorij. qd̄ ab orōne dicit. accipitō orōnem generaliter p̄ oi exercitio quo aia erigit in deū fm̄ q̄ orō a Dam. diffinit. P̄no est ascēsus mētis i deū. **D**icit sup illo Math. xvij. Hoc genus demonioꝝ nō eijct̄ nisi p̄ orōnem ⁊ ieiunium glosa dicit. Oratio generalis nō solū

est in verbis. s̄ in oibus q̄ in obsequium dei ⁊ fidei deuotionez gerimus. **S**ic dictū fuit supra de p̄ribus satisfactōis trib⁹. **A**lle v̄o actōes sunt necessitatē ⁊ sine p̄cō p̄nt ibi fieri disp̄satiue. nā ecclie cū oibus ornamētis suis d̄nt teneri mūde. nec d̄nt ibi putata fieri. vel hoies ibi tacere. aut sua suppellectilia mittere nisi p̄pter hostiles incursus aut incēdia repētina. seu alias necessitates vrgētes. sic t̄ vt necessitate cessate res in loca p̄stina reportent. **I**d p̄bat sūmiste. ex de custo. encharistie. **R**edre dicit. xliij. c. penultimo vlti. **I**tē p̄ me tum paganoꝝ. hereticoꝝ. piratoꝝ. seu predonoꝝ p̄nt ecclesia incastellari seu muniti. Et p̄nt ibi habere refugū nō solū clerici s̄ etiā laici. ⁊ defendere ecclesiā q̄ in ea sunt. probat vt p̄us. Et ad idē est **R**ay. ⁊ **D**ostesi. Non ergo h̄ in ecclesia comedere. bibere v̄ tacere regulariter. s̄ disp̄satiue ex causa Tertio dicit **H**ubert⁹. Sūt actōes qd̄ que v̄t aut nunq̄ sine p̄cō sunt. ⁊ tales nunq̄ debent ibi fieri. nisi forte in necessitate pegrinādī. De q̄bus dicit in tertio mēbro. **Q**uo ad sc̄m p̄ncipale norandū. qz fm̄ **H**ubertū vbi p̄us. q̄uis orōnes ⁊ alia sub orōne contēta in oi loco possunt fieri. fm̄ illud. j. **C**i moth. ij. In omni loco lenātes puras manus. t̄ p̄petētius ⁊ fructuosius in oratorio effundunt. septē de causis v̄ rōnibus. P̄ia. qz p̄te credendū est qz de facilius exaudiat i loco sibi deputato ad h̄ q̄ in alto. **D**icit. ij. **P**aral. vij. **P**clī mei erūt aptiz aures mee erecte ad orōnes eius q̄ in loco isto orauerit. Sc̄do qz credēdū ē qz angeli sancti locum talē sanctus magis frequētem q̄ est dom⁹ dei. **V**nde in huius rei argumētū **J**acob **G**esi. xxvij. vidit angelos dei ascēdentes ⁊ descendētes in loco q̄ dicitur **B**ethel. id est. domus dei **I**psi autē sunt q̄ necessarij sp̄it sp̄s

orantibus ad ferendū orōnes n̄ras co-
ram deo. Tertio pbabile ē q̄ demōes
qui libētius ipediūt orōnes nō aude-
ant ita accedere ad hmōi locū sanctū
sicut ad alia ppter terrōrē quē incurit
eis locus sanctus. **¶** Dñ Gen. vbi p̄sus
D̄terribilis ē locus iste. q̄d vey ē p̄ci-
pue de demonib⁹. Quarto. qz oratori-
um p̄secratū est i honore alicui⁹ sancti
Dñ aut ē credere q̄ sanct⁹ patronus
ecclie specialē curā habet de puenien-
tibus ad locū sui patronatus. sic p̄in-
ceps terre de his q̄ pueniunt ad loca
sui domini. Sicut inuenit de b̄o Ja-
cobo. ⁊ de m̄tis alijs sc̄tis sp̄aliter in-
uātib⁹ sua loca visitates. Et qz orantib⁹
nō modicū necessariū ē adiutoriū san-
ctorū. q̄ sunt potētes apud deū. Im il-
lud Job. v. Ad aliquē sanctorū p̄uerte
re. cōsultū orat in locis sacris q̄ ali-
bi. Quito ibi ē frequēter corp⁹ xp̄i cō-
tinue. aut hora misse ad min⁹. rōe cu-
sus q̄libet ecclesia excellit tēplū p̄mū
Salomonis in q̄ nūq̄ tantū bonum
fuit. i p̄ntia aut xp̄i siqs forti fide orat
citi⁹ exaudiri poterit. Sicut latro p̄pe-
xpm in cruce. ⁊ Magdalena ⁊ chana-
nea cito exaudiebāt xp̄o p̄sente. q̄ i fide
accedēdo q̄ plus mereri p̄t q̄ p̄ntia
corp̄alis xp̄i faciēt m̄traclā hodie tā-
cito exaudiri possum⁹ q̄ olim. Vnde
Job. xx. xp̄s illud Thome inuisse vi-
detur dicēs. Quis vidisti me Thoma
credidisti. b̄i qui nō viderūt ⁊ credide-
runt. Sexto in ecclesijs sunt reliquie
sanctorū. nec dubiū talia coopari ad ef-
ficaciā n̄re orōnis qm̄ fuerint venerate
Ideo quo ad quintū ⁊ sextū Heb. ix.
dicit. **¶** **M**anna q̄d figurabat corp⁹ xp̄i
⁊ virga Aaron ⁊ tabule Moysi tāq̄ co-
rum reliquie custodiebāt in p̄tario-
rio sine oraculo. ⁊ nō alibi tanq̄ cōpe-
tentia orōnis ⁊ p̄p̄clatōi. Septimo. ibi
sunt imagines crucifixi. beate v̄rgis.
sanctorū siue angelorum ⁊ frequēter

quasi libri laicorum. hec autē sensibili-
ter in mentē introducūt hoꝝ memori-
am. q̄ introducta multū valēt frequen-
ter ad excitandū deuotionē. deuotōis
aut affect⁹ summe facit orōnem effica-
cem. **¶** Dñ Aug⁹. ad Probā de orādo
deū Dignior sequitur effect⁹ qm̄ seruen-
tioꝝ p̄cedit affectus. Im illud. j. Coꝝ.
.ij. Ad affectū cordis respicit de⁹. pe-
riculosus ē depingere imagines luxu-
riosas. **¶** Ezech. viij. In oratorio etiā fit
cōcursus multoꝝ. Sic em̄ ferrū ferro
acuit. sic deuotio fidelitū muro exci-
tat. Impossibile em̄ ē preces multoꝝ
nō exaudiri. **¶** Itē Matt. xvij. Vbi
duo v̄l tres s̄. **¶** Qm̄ ad tertiu p̄nci-
pale. s. de honestatib⁹ ecclias aduertē-
dū q̄ de ecclia q̄libet intelligi p̄t illō
Gen. xxvij. **¶** **T**erribilis ē locus. iste
nō ē hic aliud nisi dom⁹ dei ⁊ porta ce-
li. vere etem̄ dñs ē i loco isto. **¶** Dñ irre-
uerētes ecclias pelozes q̄dammō sūt.
q̄ demones q̄ terrent a locis sacris. q̄
nō hoies illi mali. **¶** Dñ p̄ta tales terri-
bilis legit hystoria. ij. **¶** Machab. iij. de
Heliodoro p̄ncipe cui irreuerēter tē-
plum intrāri apparuit equus terribi-
lē h̄ns sessorē. optimis opimēt⁹ adoz-
nat⁹. Isq̄ cū ipetu Heliodore p̄iores
calces elisit. q̄ etiā insidebat hēbat au-
rea arma. alij at̄ apparuerūt duo iune-
nes q̄ circūsteterūt eū ⁊ ex v̄traq̄ p̄te fla-
gellabāt sine intermissiōe. **¶** Ibitō at̄ he-
liodoro cecidit i terrā. ⁊ i sella gestato-
ria deponat⁹ ē ex erario. ⁊ facebat mu-
r⁹ absq̄ oi spe. ⁊ salute p̄uat⁹. q̄ p̄p̄ci-
bus **¶** Dñe sacerdot⁹ vita ei donata est.
¶ **S**ūt autē plura p̄ q̄ irreuerētia sacro
loco sine sit cimiteriū sine ecclia exhi-
beri p̄t. q̄ tangit Greg⁹. decim⁹. Et
ponunt in ḡnali cōcilio Lugd. li. vi.
de em̄nitate ecclesie ⁊ cimiterioꝝ. c.
deceat. **¶** Decet inquit domū dñi sancti-
tudo. deceat cuius in pace factus est
locus ei⁹ cult⁹ sic cū debita veneratione

pacifens. Sit itaq; ad ecclesias humi-
lis et deuotus ingressus. Sit in eis que
ta conuersario deo grata. inspiciebibus
placita que considerates non solum instruat
sed et reficiat. Et addit. quod quotiens no-
minat nomen Iesu christi ibi specialiter
intra sacra mysteria flectant genua cor-
dis. et illud capitis inclinatione quis
testetur. nullus ibi seditionem excitet. co-
clamarione moueat. imperium ue comit-
tat. Cessent etiam in locis illis uoluer-
sitatum et societatum quelibet scissa. pten-
tiones. et publica clamora. Cessent uan-
na et multo fortius federa. phana col-
loquia. Cessent psabulationes quilibet
Cessent in ecclesiis et earum cimiterijs ne-
gociosa. et scilicet nundinaria ac fori cu-
tiscunq; tumultus. et ois in eis secularium
iudiciorum strepitus conuolcat. nulla in-
ibi causa per laicos criminalis maxime
agatur. Sint loca eadem a laicorum congre-
gationibus penitus aliena. Et ponit ibi
causam illam. Ne ubi est peccatorum uentia
postulanda. ibi peccandi occasio detur
aut comprehendantur peccata committi. hec
ubi prius. Secundo habet emun-
tatem hanc ecclesia ut multi ad eam co-
fugiunt. uita tueant corporali. De illo
beatus Augustinus. li. j. de ciuitate dei. ca. j.
dicit. quod etiam barbari peccerunt basilice
apostolorum rome etiam pagani ad eam
confugiuntibus. Postea per plura capi-
tula probat quod pagani veteres et etiam ro-
mani nonnunquam leguntur peccasse in cor-
pore fugientibus ad deorum suorum templa. Et
ca. vij. concludit. quod id quod barbari psu-
gientibus ad apostolorum templum latissimum
peccerunt. hoc christiani nominati. christiano
templo tribuendum quod quis inuidet cetero
quod quis inuidet nec laudat iniquis quod quis
laudanti reluctat insanus est. hec ibi.
Unde nullus ad ecclesiam confugiens
inde per vim abstrahi debet. Excipit pri-
mo latro qui stratas publicas insidijs
et aggressuris obsidet. Secundo qui

de nocte agros vastat uel comburit. Ter-
tio qui in ecclesia commisit maleficium
sperans se ab ecclesia defendi. quod semper
presumit. nisi contrarium probetur. Et ta-
les etiam in alia ecclesia extrahi pos-
sunt. Quarto si confugiens sit seruus qui
si prestita a domino cautione de im-
punitate non uelit de ecclesia exire. in-
uitus expellitur et reddit domino. Quinto
heretici qui uident in tertijs conuul-
di. Alijs autem etiam in deis et paganis
imo de excoicatis si consuetudo de ex-
coicatis tenet. debent rectores ec-
clesiarum saluare uitam et membra. hec oia
per diuersa iura probantur. sed breuita-
tis causa dimitto.

Capitulum. xiiij. De sanctificatione
sabbati.

Tertia particula tertij precepti
de satisfactione sabbati est. Sex
diebus operaberis. Ubi labor
mandatur extra dies festos. Circa que
tria sunt uidentia. Primo quando la-
bor sit in precepto. quando in consilio
et quando prohibitus. Secundo qui pos-
sint de elemosinis uiuere sine labore
manuum in toto uel in parte. Tertio
quibus modis labor exerceri debite.
Primum ad primum notandum quod sup. ij.
Thessal. ij. ubi dicit. Si quis non uult
operari non manducet. si quis non obe-
dit uerbo uestro per epistolam. hanc notate
et non misceamini cum illo ut confun-
datur. glo. precipit ut operentur. Ubi
querit hora. utrum operari manibus sit
preceptum. Ad sic. patet per glo. et textum
pallegatum. Respondet quod sicut quedam
sunt bona per se. ut sanum esse. quedam
per accidens. propter alterum. ut medi-
cari. Prima autem appetenda sunt sibi se-
ipsum et omnibus. secunda in casu et aliqui-
bus. Sic quedam precipiuntur propter
se. quia per se bona. ut deum colere.
parentes honorare. Et hec sunt sem-
per habita oportunitate implenda. et